

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351.773

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.3.2>**М. А. Аніщенко**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я,
медичного та фармацевтичного права
Запорізького державного медичного університету

ОСНОВНІ ЧИННИКИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Стаття присвячена визначенню сутності та переліку основних чинників корупційних ризиків в процесі реалізації права на освіту у сфері охорони здоров'я. Обґрунтована актуальність теми, що полягає у небезпеці, яку привносить корупція при отриманні якісної освіти у сфері охорони здоров'я. Корупція у даній галузі сприяє появі некваліфікованих медичних кадрів, що у наслідок може становити загрозу надання якісної медичної допомоги. Для того, щоб запобігти такій ситуації, маємо визначити основні чинники корупційних ризиків та самі корупційні ризики у сфері освіти, які будуть становити основу для формування антикорупційного законодавства. Нормативно-правова база у свою чергу буде визначати деталізовані кроки боротьби із такими корупційними ризиками. Встановлено, що чинне законодавство не містить визначення терміну «чинники корупційних ризиків». Тому на підставі дефініції даного терміносполучення у недіючих нормативно-правових актах, в яких, ми вважаємо, було повно і чітко сформульовано дане визначення, та з урахуванням специфіки реалізації права на освіту у сфері охорони здоров'я була сформована наступна дефініція: «Чинники корупційних ризиків в процесі реалізації права на освіту у сфері охорони здоров'я – це умови та причини, що заохочують (стимулюють), викликають або дозволяють скоєння посадовою особою, викладачем, науковим співробітником, здобувачем освіти у галузі отримання фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти у сфері охорони здоров'я діянь, які можуть призвести до вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією». З урахуванням даної дефініції визначено перелік основних чинників корупційних ризиків у сфері освіти, якими є недостатнє фінансування сфери освіти як один із головних факторів; психологічний, ментальний чинник; низький рівень правової культури; знецінення вищої освіти; недосконалість антикорупційного законодавства. У висновку вказано на успішне напрацювання державної влади, яке полягає у формуванні антикорупційної нормативної бази, що наразі спирається на викорінення таких чинників, як психологічний, ментальний та низький рівень правової культури. Проведена велика аналітична робота у виявленні корупційних ризиків, деталізації їх чинників. Що стосується фінансового та матеріального чинника, який становить одну з найбільших загроз появі й існуванню корупційних ризиків, вказано на важливість врахування такого фактору для формування антикорупційного законодавства та забезпечення великої кількості видатків з бюджету на сферу освіти в Україні.

Ключові слова: корупція, основні чинники корупційних ризиків, корупційні ризики, сфера освіти, охорона здоров'я.

Постановка проблеми. Корупція є однією з основних проблем, що існує як фундаментальна перепона для формування повноцінно-

го демократичного режиму у державах. В Україні більшість сфер життя і на сьогоднішній день залишаються корумпованими, через що існує

загроза нормальному функціонуванню державного управління, економіки, соціальної та культурної сфери тощо.

Для України вирішення цієї проблеми є вкрай актуальним. Враховуючи бажання нашої держави стати повноцінним членом Європейського Союзу (ЄС), саме прагнення до європейського курсу, про що зазначено у положенні преамбули Конституції України: «...підключись про зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України...», прагнення перейняти основні принципи, цінності та норми законодавства ЄС у національне законодавство, Україна має вирішити існуючі проблеми з корупцією [1]. На це вказують вимоги до вступу в ЄС, зокрема нещодавні рекомендації у Висновку Комісії ЄС щодо заявки України на членство в ЄС, де однією з них виступає рекомендація щодо подальшого посилення боротьби з корупцією, зокрема на високому рівні, шляхом активних та ефективних розслідувань [2, с. 20]. Але важливо зауважити, що для того, щоб виконати таку глобальну мету і набути членство в ЄС, ми маємо боротися з корупцією не лише на високому рівні, а й на рівнях нижче, зокрема у сфері освіти.

Важливість антикорупційної політики у закладах освіти у сфері охорони здоров'я полягає, перш за все у тому, що такі заклади, як одні зі складових соціального інституту, що забезпечує потребу в отриманні знань та соціалізації підростаючого покоління, мають виконувати свою головну функцію, а саме підготовлювати та випускати у практичну діяльність висококваліфікованих майбутніх медичних працівників, обираючи шляхом незалежного оцінювання кращих із кращих, які виконуючи свої професійні обов'язки зможуть гарантувати надання якісної медичної допомоги. Основою цього виступає одне із фундаментальних положень, яке закріплено у ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Тому на благо всіх людей та їх здоров'я наша держава потребує високоосвічених кадрів у медичній сфері.

Досягти того, щоб медична освіта виконувала свою основну функцію, вона має бути якісною. Однією із суттєвих перешкод до якісної освіти – є корупція. У даній сфері вона може

проявлятися на будь-яких етапах, починаючи від вступу до закладу вищої, фахової передвищої та професійно-технічної освіти у сфері охорони здоров'я, процесу проходження навчання, та закінчуючи випуском із даних закладів, що підтверджується документом про отримання відповідної освіти. Всі етапи мають відбуватися прозоро, гласно, публічно, доброчесно. Але враховуючи сучасне законодавство та практичну реальність проходження даних стадій, можемо говорити про існування корупційних ризиків в процесі реалізації права на освіту у сфері охорони здоров'я, основні чинники яких і стануть центром даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемні питання щодо окреслення основних чинників корупційних ризиків в процесі реалізації права на освіту взагалі, та у сфері охорони здоров'я зокрема, були предметом дослідження фахівців з: публічного управління – В. І. Усик, Ю. В. Схулухія [3], О. Равчев [4], І. Л. Гасюк, І. М. Дарманська [5]; права – С. Ж. Лазаренко [6], М. В. Бурак [7], А. С. Метіль [8]; економіки – О. С. Чеботар [7] та ін. Проте залишається низка дискусійних та невирішених питань у зв'язку із особливостями сучасного стану корупції в Україні, що потребує подальші дослідження.

Мета статті. Визначити основні чинники корупційних ризиків в процесі реалізації права на освіту у сфері охорони здоров'я, окреслити існуючі проблемні питання щодо отримання якісної освіти внаслідок існування таких чинників, запропонувати напрями їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Корупція у навчальних закладах України, як один із видів так званої побутової корупції, не є новою проблемою. Не дивлячись на запобіжники, встановлені у законодавстві та у системі освіти в цілому за весь час існування незалежної України, корупція у сфері освіти досі перебуває на високому рівні. За соціологічними показниками сфери освіти в побутовій корупції випереджає тільки медична галузь [9]. Але ще декілька років назад освіта займала досить високі позиції в масштабах корупції, де становила другий рівень, до якого відносили вищі навчальні заклади, після першого (державного) рівня корупції. Кількість осіб, що вчинили корупційні правопорушення в освітній сфері становило 19%. Даний показник випереджала тільки бюджетна сфера із показником 34% (Рис. 1) [3, с. 66]. Подібний розподіл приблизно зберігається і у наступні роки.

Щодо більш новітнього аналізу корупції у сфері вищої освіти, відповідно до проведених соціологічних досліджень Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучерова та фірмою «Ukrainian sociologi service», корупційні практики зустрічаються як у державних (33%), так і приватних закладах вищої освіти (ЗВО) (35,5%) країни. Директор «Демініціатив» підкреслила, що корупція поширена як на стаціонарі (33%), так і заочному відділенні (34%) [10]. Тому вирішення цієї проблеми, а особливо причин її існування є вкрай актуальним і сьогодні.

Перш ніж перейти до аналізу корупційних ризиків під час реалізації права на освіту у сфері охорони здоров'я маємо надати визначення корупційним ризикам, визначити їх перелік у сфері освіти та сформулювати визначення їх чинників. Так, у Методології управління корупційними ризиками, затвердженою Наказом Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) від 28.12.2021 р., № 830/21, корупційний ризик визначається, як імовірність вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, що негативно вплине на діяльність організації [11]. Дана Методологія не надає визначення чинників корупційних ризиків, на відміну від нечинної Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади від 02.12.2016 р, № 126, де чинники корупційного ризику визначались, як умови та причини, що заохочують (стимулюють), викликають або

дозволяють скоєння посадовою особою при виконанні нею функцій держави або місцевого самоврядування діянь, які можуть призвести до вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією [12]. Причину того, чому відсутнє визначення «чинників корупційних ризиків» у чинній Методології управління корупційними ризиками, на яку ми посилалися вище, законодавець не зазначив. Так само відсутня і дефініція ідентифікації корупційних ризиків, яка становить процес визначення чинників певних корупційних ризиків, про що було зазначено в попередній Методології від 02.12.2016 р., № 126. Але посилання на проведення ідентифікації та оцінювання таких чинників присутні у наступних положеннях діючої Методології: «Оцінювання корупційних ризиків проводиться з метою встановлення ймовірності вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень працівниками організації, встановлення причин, умов та наслідків можливого вчинення таких правопорушень, а також аналізу ефективності існуючих заходів контролю, спрямованих на запобігання реалізації корупційних ризиків; етапами оцінювання корупційних ризиків є:... ідентифікація корупційних ризиків...» [11].

Не дивлячись на те, що наразі офіційне визначення «чинників корупційних ризиків» відсутнє, вважаємо, що у недіючій Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності орга-

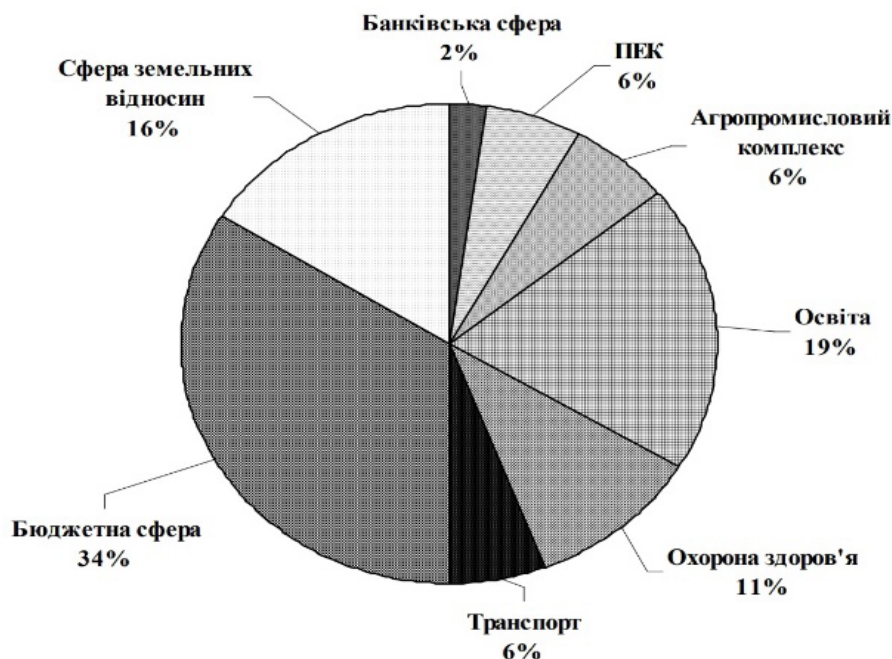

Рис. 1. Кількість осіб, що вчинили корупційні правопорушення, 2016 р.

Джерело: Усик В. І., Схулухія Ю. В. Корупція у вищій освіті як загроза академічній доброчесності [3]

нів влади від 02.12.2016 р., № 126 було надано повне і чітке визначення таких чинників, враховуючи те, що дане поняття є досить широким за своїм змістом. В основі цього формулювання знаходяться два основні критерії, а саме умови та причини. Так, С. Лазаренко, розглядаючи корупцію в системі державної служби та вказуючи на її причини, зазначає, що корупційні прояви є складними соціально-політичними, соціально-правовими, соціально-економічними, соціально-психологічними явищами [6]. Вважаємо це слушним положенням, адже умови та причини для діянь, що можуть становити корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, можуть включати в себе політичну, економічну, правову складову, залежати від історично-культурної традиції та навіть ментальності певного народу. Більш деталізовано вони будуть проаналізовані нижче.

У свою чергу можемо сформулювати наступне визначення чинників корупційних ризиків в процесі реалізації права на освіту у сфері охорони здоров'я: ними є умови та причини, що заохочують (стимулюють), викликають або дозволяють скоєння посадовою особою, викладачем, науковим співробітником, здобувачем освіти у галузі отримання фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти у сфері охорони здоров'я діянь, які можуть призвести до вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Перед тим, як перейти до аналізу умов та причин корупційних ризиків, вважаємо за доречне вказати, які корупційні ризики існують у сфері освіти. Так, у Стратегічному аналізі корупційних ризиків «ТОП-25 корупційні ризики у вищій освіті», виданому НАЗК та Асоціацією юридичних клінік України, перелічуються наступні, які поділені на чотири групи, дві з яких впливають на реалізацію права на отримання якісної освіти, у тому числі у сфері охорони здоров'я, які безпосередньо сприяють виникненню низького відсотку висококваліфікованих майбутніх медичних працівників, а саме: перша група «Освітній процес» (1. Зловживання під час проведення вступних випробувань. 2. Зловживання співробітників університетів, пов'язані зі вступом іноземців. 3. Посередництво у наборі іноземних студентів. 4. Зловживання під час складання академічної різниці. 5. Вимагання/надання неправомірної вигоди в обмін на оцінки. 6. Залучення посередників для отриман-

ня неправомірної вигоди під час оцінювання студентів (курсантів). 7. Нав'язування власних розробок (посібників) як умови позитивного оцінювання. 8. Використання службового становища з метою впливу на викладачів та співробітників. 9. Зловживання, пов'язані із написанням та підготовкою до захисту кваліфікаційних робіт. 10. Зловживання службовим становищем у формі сексуальних домагань з боку викладачів чи адміністрації університету за позитивні оцінки чи протекторат («сексторція»); друга група «Наукова діяльність». 11. Зловживання при вступі та навчанні в аспірантурі (докторантурі). 12. Надання неправомірної вигоди за складання іспитів в аспірантурі. 13. Маніпуляції під час формування збірників наукових статей). [13, с. 2-3]. Дві інші групи передбачають корупційні ризики у сфері адміністрування ЗВО та зловживання владним становищем для тиску на представників ЗВО, залучення учасників освітнього процесу до політичної агітації на користь певних політичних діячів чи партій, які впливають на надання якісної освіти, але у даному випадку, більш опосередковано. Усі перераховані корупційні ризики є загальними для вищої освіти і так само існують і у закладах фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, а тому також є актуальними і для закладів освіти, які спеціалізуються у сфері охорони здоров'я. До кожного з вказаного ризику даний Стратегічний аналіз наводить перелік чинників, що їх викликають.

Якщо узагальнити умови та причини виникнення корупційних ризиків у сфері освіти, то можемо погодитися із думкою М. Бурак та О. Чеботар, які у своєму дослідженні відносять до основних причин наступні: недоброчесність при виконанні посадових обов'язків; виникнення конфлікту інтересів; відсутність контролю з боку керівництва; наявність дискреційних повноважень; недосконалість антикорупційного законодавства, зокрема наявність дискусії щодо можливості застосування терміну «службова особа» до науково-педагогічних працівників; неналежний рівень оплати праці викладацького складу, який не відповідає його фаховому рівню і статусу; невідповідність матеріальної бази організації освітнього процесу сучасним вимогам; деградація цінності освіти, за якої для окремих студентів важливо здобути виключно диплом без наміру оволодіти знаннями, професією; відсутність у деяких студентів бажання і наміру вчитися; неможливість раці-

онального поєднання студентами навчання з роботою за умов домінування у них прагнення заробляти кошти; відсутність належного рівня загальної правової культури; недобросовісність окремих педагогів, які вимагають неправомірну винагороду з метою покращення свого матеріального становища; відсутність дієвих засобів попередження корупції на рівні ЗВО [7, с. 46–47].

Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучерова та фірма «Ukrainian sociologi service» у своєму соціологічному дослідженні навели наступні чинники корупції у сфері вищої освіти, які у свою чергу виокремлювали опитувані студенти: 1) лінощі самих студентів, своє небажання вчитися (46%), 2) знецінення вищої освіти (37%), брак часу на навчання у студентів, які працюють; 3) переважна більшість респондентів (62%) дотримуються правила, що «легше заплатити, аніж щось вивчити» [9].

Серед науковців також особлива увага приділяється ментальності і психологічній складовій, як чинників корупційних ризиків, де мається на увазі, що громадяни, які беруть участь у процесі освіти, звикають з дитинства до прийнятності корупційних дій, де корупція вростає в загальну освітню культуру і це робить її практично незнищеною [3, с. 65; 4]. Так, ще під час отримання дошкільної освіти і в процесі загальної середньої освіти дуже розповсюдженим корупційним явищем є збирання так званих благодійних внесків, які відповідно до законодавства мають бути добровільними, але на практиці опиняються вимушеними. Також поширеним є збір коштів у фонд групи, фонд закладу дошкільної освіти, виконання ремонтних робіт (хоча законодавством передбачено, що кошти на ремонтні роботи мають нараховуватись із місцевих бюджетів), придбання іграшок та канцелярії, на яку теж держава виділяє кошти тощо, збір коштів на подарунки завідувачу та вихователям (дні народження та свята) [5, с. 134–135]. Саме так починається формуватися «корупційна культура».

Таким чином, ми бачимо, що у схожих дослідженнях особлива увага приділяється певній психологічній складовій, ментальності, рівню правової культури та знеціненню вищої освіти як такої. Проте вважаємо за доречне звернути особливу увагу на фінансовий і матеріальний фактор, як один з основних чинників в процесі реалізації права на освіту, у тому числі й у сфері охорони здоров'я. Недостатнє фінансування сфери освіти значно впливає

на зростання рівня корупції. Особливо наразі, коли зменшення видатків із бюджету країни відбувається у зв'язку із військовими діями, що ми можемо спостерігати порівнюючи Закон України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» та Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» [14–15].

На фінансовому, матеріальному та економічному факторах у своїх дослідженнях наголошують й інші науковці. А. Метіль вказує, що окрім великої кількості нововведень, правил і норм, необхідні вагомі матеріальні внески у розвиток закладів науки, задля оснащення приміщень усім необхідним, наявність належних умов праці та навчання, тощо [8, с. 155]. В. Усик та Ю. Схулупія зазначають, що економічні фактори сприяння корупції мають більшу вагомість при мотивації особи до здійснення корупційних дій, адже саме вони мають безпосередній вплив на зміну добробуту громадянина [3, с. 67].

Цікаво, що у наукових колах на такому факторі акцентують особливу увагу, у той час, як антикорупційні органи у своїх аналітичних дослідженнях майже не звертаються до фінансового чинника. Так, наприклад, відслідкувати наявність корупційних ризиків у сфері освіти, їх рівень, джерела, наслідки, способи мінімізації та навіть підтвердження існування ризику, яким є судові справи із Єдиного державного реєстру судових рішень про вчиненні корупційні правопорушення або правопорушення пов'язані із корупцією, можна на Веб-порталі НАЗК [16]. Кожному ризику приділяється окремий аналіз, при цьому у висновку даний орган зазначає, чи потрібно фінансування для запобігання тому чи іншому ризику. І так, майже до кожного визначеного ним корупційного ризику у сфері освіти фінансування визначене, як таке, що не потрібне. Звертаючись до чинників (причин та умов корупційних ризиків) в Стратегічному аналізі корупційних ризиків «ТОП-25 корупційні ризики у вищій освіті», про який ми вже згадували у даному дослідженні, серед чинників «недофінансування» зустрічається вкрай рідко. Візьмемо до прикладу корупційний ризик «Вимагання/надання неправомірної вигоди в обмін на оцінки». Стратегічний аналіз перелічує наступні чинники: 1. Низький рівень або відсутність сформованої корпоративної та антикорупційної культури у ЗВО. 2. Відсутність електронної системи управління навчальним процесом та електронного журналу для обліку успішності студентів або відсутність контролю за цією системою.

3. Брак інформації про навчальний процес, зміст навчальних програм, критеріїв оцінювання на веб-сайті чи інших навчальних платформах ЗВО. 4. Недостатня чіткість критеріїв оцінювання знань студентів або недотримання таких критеріїв. 5. Індивідуальна недоброчесність представників адміністрації закладу, науково-педагогічних працівників та / чи здобувачів освіти. 6. Відсутність формалізованої регулярної системи оцінювання якості викладання дисциплін (анонімні опитування студентів через інструменти google або в інший спосіб), зрозумілої процедури опрацювання результатів оцінювання та відповідного реагування на заявлені або виявлені корупційні та інші правопорушення. 7. Страх розголосу про корупційні прояви та брак відповідного реагування на корупційні чи пов'язані із корупцією дії співробітників та студентів закладу освіти. 8. Толерування корупції в освітньому процесі з боку різних груп учасників освітнього процесу (викладачів, адміністраторів, здобувачів освіти) [13, с. 24–25]. Наведені чинники дійсно розкриті, як деталізовані причини такого корупційного ризику, але серед них немає основного, на нашу думку, а саме фінансового фактору, до якого можна віднести заробітну плату викладачів. Спираючись на дані від 2017/2018 року, вказані у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2023 роки, річна заробітна плата найбільш кваліфікованого персоналу – професорів – в Україні склала 5,7 тис. дол. США, у Великій Британії – 116,7 тис. дол., у Німеччині – 99,5 тис. дол.; викладачів (лекторів) – 4,7 тис. дол. в Україні, 54,2 тис. дол. – у Великій Британії, 58,8 тис. дол. – у Німеччині [17, с. 19]. Беручи до уваги заробітні плати професорів у Швеції, як однієї з країн із найнижчим рівнем корупції, на 2020 рік вона становила 810,600 шведських крон, що у доларовому еквіваленті – 77,9 тис. дол. [18]. Тож, можемо побачити як сильно занижена заробітна плата для викладачів у ЗВО України у порівнянні з іншими країнами. Вважаємо це значним фактором у появі корупційних ризиків, коли у викладача відсутня можливість забезпечити гідний рівень життя, що сприяє розвитку «корупційної культури» у навчальному та науковому середовищі.

Таким чином, серед основних чинників корупційних ризиків в процесі реалізації права на освіту у сфері охорони здоров'я ми можемо виокремити: 1) недостатнє фінансування сфери освіти; 2) психологічний, ментальний чинник

(де панує недоброчесність, як з боку викладацького складу, так і з боку студентів); 3) низький рівень правової культури; 4) знецінення вищої освіти (має досить циклічний характер, оскільки знецінення стає не тільки причиною подальшої корупції, але і її наслідком); 5) недосконалість антикорупційного законодавства (у тому числі відсутність у таких Законах України, як «Про освіту» та «Про вищу освіту» деталізованих антикорупційних положень) [19–20].

Не дивлячись на усі перелічені фактори та враховуючи боротьбу з корупцією, як одну із основних пріоритетів нашої держави для вступу в ЄС, діюча влада в Україні намагається активно працювати над нормативною антикорупційною базою. Прикладом є проаналізовані аналітичні дослідження та веб-портали, які містять в собі аналіз, інформацію та пропозиції у боротьбі із існуючими корупційними ризиками у сфері вищої освіти. Саме вони є основою для прийняття антикорупційних законів. Нещодавнє затвердження Постановою Кабінету Міністрів України Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки від 04.03.2023 р., № 220 також передбачає положення щодо нівелювання корупції у сфері освіти. Нею окреслюється проведення інформаційно-просвітницької діяльності (для формування антикорупційної культури в суспільстві), як чинник у боротьбі з проблемою корупції, але знову майже не зазначається фінансовий фактор у вирішенні цього питання [21]. До напрацювань влади можна також віднести прийняття від 20.06.2022 року Верховною Радою України Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» [22], проведене НАЗК Аналітичне дослідження «Антикорупційний уповноважений закладу вищої освіти» [23].

Також проводиться інформаційна робота із населенням України. До прикладу, студенти медичних ЗВО попереджаються Центром тестування при Міністерстві охорони здоров'я України про необхідність повідомлення про вчинення корупційних дій або шахрайства, особливо при складанні спеціалізованих іспитів (Крок), запровадження яких у свій час стало також запобіжником корупції у сфері медичної освіти [24]. Тож, офіційною владою України проводиться значна робота у спробі вплинути на психологічні чинники, менталітет та рівень правової культури.

Висновок. Підводячи підсумок даного дослідження варто зазначити про важливість визначення основних чинників корупційних ризиків

в процесі реалізації права на освіту у сфері охорони здоров'я, адже саме за допомогою них ми можемо сформулювати деталізовані кроки у боротьбі із загальним явищем корупції у сфері освіти.

Отже, такі основні чинники були визначені як умови та причини, що заохочують (стимулюють), викликають або дозволяють скоєння посадовою особою, викладачем, науковим співробітником, здобувачем освіти у галузі отримання фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти у сфері охорони здоров'я діянь, які можуть призвести до вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією. До їх переліку ми можемо віднести: 1) недостатнє фінансування сфери освіти, як один із головних факторів; 2) психологічний, ментальний чинник; 3) низький рівень правової культури; 4) знецінення вищої освіти; 5) недосконалість антикорупційного законодавства.

Напрацювання державної влади, яке полягає у формуванні антикорупційної нормативної бази, наразі спирається на викорінення таких чинників, як психологічний, ментальний та низький рівень правової культури. Проведена велика аналітична робота у виявленні корупційних ризиків, деталізації їх чинників, що становить базу для прийняття антикорупційного законодавства у сфері освіти. Проте, діючою владою взагалі не звертається увага на основний – фінансовий та матеріальний чинник, який становить одну з найбільших загроз у появі і існуванні корупційних ризиків. Він має враховуватися у першу чергу при запровадженні антикорупційного законодавства та при формуванні бюджету, що має передбачати високий відсоток видатків на сферу освіти.

Важливо продовжувати роботу над виявленням та запобіганням корупції у галузі освіти у сфері охорони здоров'я, адже це напряду впливає на надання якісної медичної допомоги громадянам України. Обов'язок держави – забезпечити можливість отримання такої допомоги, оскільки людина, її життя і здоров'я – є найвищою соціальною цінністю.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Редакція від 01.01.2020.
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and

the Council Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. Brussels, 17.6.2022 COM(2022) 407 final, 10321/22. URL: <https://www.eea.europa.eu/policy-documents/communication-from-the-commission-to-1>

3. Усик В. І., Схулухія Ю. В. Корупція у вищій освіті як загроза академічній доброчесності. *Економіка та держава*. 2017. № 11. С. 65–67.
4. Олександр Равчев: про війну Міністерства освіти та ректорів. *Освіта.ua*. Публікація 16.12.2019. URL: <https://osvita.ua/blogs/68777/>
5. Гасюк І., Дарманська І. Корупційні схеми в системі освіти і науки України та їх функціональна класифікація. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 6 (6). С. 123-137.
6. Лазаренко С. Ж. Суб'єктивні причини поширеності корупції в системі державної служби в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 3. URL: <http://www.du.nayka.com.ua/?op=1&z=817>.
7. Бурак М. В., Чеботар О. С. Корупційні ризики в освітньому процесі: шляхи мінімізації: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.): у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 45-48.
8. Метіль А. С. Реформування галузі освіти щодо запобігання проявів плагіату та корупції у вищих навчальних закладах України. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 38. С. 153–155.
9. Прозорість, підзвітність, зміна взаємовідносин громадян і влади, влади і бізнесу. Такі механізми боротьби з корупцією називають експерти. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Публікація від 02.11.2017 р. URL: <https://dif.org.ua/article/prozorist-pidzvitnist-zmina-vzaemovidnosin-gromadyan-i-vladi-vladi-biznesu-taki-mekhanizmi-borotbi-z-koruptsieyu-nazivayut-eksperti>
10. Названо найбільш «корупційні» спеціальності в українських вишах – дослідження. *Журналістські розслідування*. Публікація від 18.09.2020. URL: <https://analitica.kiev.ua/news/3785-nazvano-najbilsh-korupcijni-specialnosti-v-ukrayinskix-vishax-doslidzhennya.html>
11. Методологія управління корупційними ризиками. Затверджена Наказом Національного агентства з питань запобігання корупції «Про вдосконалення процесу управління корупційними ризиками» від 28.12.2021 р. № 830/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0219-22#Text> (дата звернення 01.04.2023).
12. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади. Рішення Національне агентство з питань запобігання корупції від 02.12.2016 № 126 (втратила чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16#Text> (дата звернення 01.04.2023).

13. Корупційні ризики у вищій освіті. ТОП 25: Стратегічний аналіз корупційних ризиків, авторський колектив, відповідальна експертка Марія ЦИП'ЯЩУК. Київ : Національне агентство з питань запобігання корупції, Асоціація юридичних клінік України, 2022. 106 с. URL: <https://legalclinics.in.ua/top-25-koruptsijnyh-ryzykiv-u-vyshhij-osviti/>
14. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 3. Ст. 12. Редакція від 31.03.2023.
15. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX. *Урядовий кур'єр*. 30.11.2022. № 254.
16. Корупційні ризики. Веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/uk/Корупційні_ризики.
17. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2020. 71 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
18. PhD, Postdoc, and Professor Salaries in Sweden. Academic Positions. 29.06.2020. URL: <https://academicpositions.com/career-advice/professor-salaries-sweden>
19. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380. Редакція від 01.01.2023.
20. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004. Редакція від 31.03.2023.
21. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 березня 2023 р. № 220. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennia-derzhavnoi-antykoruptsiinoi-prohramy-na-20232025-t40323> (дата звернення 02.04.2023).
22. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. *Офіційний вісник України*. Від 22.07.2022 2022 р., № 56, стор. 66, стаття 3272, код акта 112455/2022
23. Антикорупційний уповноважений закладу вищої освіти: аналітичне дослідження. Київ: Національне агентство з питань запобігання корупції, Асоціація юридичних клінік України, 2022. 78 с.
24. Запобігання корупції та шахрайству. Центр тестування при Міністерстві охорони здоров'я України. URL: <https://www.testcentr.org.ua/uk/k/zapobihannia-koruptsii-ta-shakhraistvu>

Anishchenko M. A. Main factors of corruption risks in the process of realization of the right to education in the sphere of healthcare

The article is devoted to determining the essence and list of the main factors of corruption risks in the process of realizing the right to education in the field of healthcare. The relevance of the topic is justified by the danger of corruption in obtaining quality education in healthcare. Corruption in this field contributes to the emergence of non-highly qualified medical personnel, which as a result may pose a threat to the provision of quality medical care. To prevent such a situation, the article proposes identifying the main factors of corruption risks and corruption risks themselves in education, which will be the basis for the formation of anti-corruption legislation. The normative and legal base will determine the detailed steps to combat such corruption risks. It was established that the current legislation does not contain a definition of the term "factors of corruption risks". Therefore, on the basis of the characterization of this combination of terms in the invalid legal acts, in which, we consider, this definition was fully and clearly formulated, and taking into account the specifics of the realization of the right to education in the field of healthcare, the following definition was formed: "The factors of corruption risks in the realization of the right to education in the healthcare sector are the conditions and reasons that encourage (stimulate), cause or allow a public official, teacher, researcher, student in the field of obtaining vocational higher, professional (vocational-technical) and higher education in the healthcare sector to commit actions that may lead to a corrupt offense or an offense related to corruption". Taking into account this definition, a list of the main factors of corruption risks in the field of education is determined, including insufficient financing of the field of education, as one of the main factors; psychological, mentality factor; low level of legal culture; devaluation of higher education; imperfection of anti-corruption legislation. The conclusion states that the state authorities have successfully worked on the formation of an anti-corruption regulatory framework, which currently aims to eliminate such factors as psychological, mental, and low level of legal culture. Extensive analytical work was carried out in identifying corruption risks and detailing their factors. However, not enough attention has been paid to the main – financial and material factor, which is one of the biggest threats to the emergence and existence of corruption risks. The importance of taking such a factor into account for the formation of anti-corruption legislation and ensuring a high amount of budget expenditures for educational sector in Ukraine is indicated.

Key words: *corruption, the main factors of corruption risks, corruption risks, the sphere of education, healthcare.*